

Відзив
офіційного опонента,
доктора педагогічних наук, професора В. В. Докучаєвої
на дисертацію І.І. Коновальчука
«Теоретичні та технологічні засади реалізації інновацій у
загальноосвітніх навчальних закладах»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Змінюваність сьогодні стає визначальною прикметою життя суспільства та окремої людини. Як слушно зазначають філософи, людство вступило в новий тип цивілізації – інноваційний. Нова реальність вимагає адекватних змін від самої особистості – як на локальному (інтраперсональному), так і на інституціональному рівні. За таких умов зростає роль «людини знань» й «суспільства знань», для яких саме знання є базовою цінністю.

Якщо інноваційний процес уважати єдиним цивілізованим способом подолання численних кризових явищ у всіх сферах суспільного буття, то на моє переконання, варто було б говорити не просто про «людину знань», а про «людину знань про зміни», що, в межах психолого-педагогічної термінології, і постає *суб'єктом, компетентним у галузі інноватики.*

З огляду на це, дослідження І. Коновальчука виявляється актуальним і своєчасним, а враховуючи сферу функціонування вищеозначеного суб'єкта (а саме – педагог загальноосвітнього закладу), ще й гостро соціально зумовленим.

Випереджуючи власні, суто аналітичні, висновки за результатами вивчення поданої дисертації, дозволю собі загальне схвальне судження з приводу останньої й підкреслю, що головний ефект, навряд чи прогнозований автором, полягає в тому, що він не просто показав, як *науково забезпечити практику в напрямку впровадження інновацій*, а насправді автору вдалося, на мій погляд, відтворити *процес сходження практики – через інструменти технології – до найвищого – теоретичного – рівня.* Звідси випливає й достеменно новизна здобутків дослідника, про яку, доречі, він не пише, яку я сформулювала б таким чином: *уперше застосовано технологію проектування до фази реалізації інновації* (оскільки зазвичай проектування слугувало

природовідповідним способом створення нового продукту, тобто стосувалося виключно ідеальної фази творчого процесу).

Тепер, коли соціальна запитаність, науково-практична доцільність і навіть висока продуктивність пропонованого дослідження є майже очевидними, поглянемо, як шановний автор здійснює цілеполягання та що собою становить дослідження як технологія ціледосягнення. З цього приводу передусім відзначимо загально вдало дібраний науковий апарат. Погоджуючись у цілому з логікою визначення тріади «об'єкт – предмет – мета», окрему увагу приділимо завданням дослідження.

Як специфічне зазначимо, що у визначенні останніх автор, вочевидь, дотримується предметно-феноменологічного підходу, а не номінативного, при якому зазвичай місія дослідника зводиться до відтворення в завданнях структурних підрозділів дисертації. Натомість, І. Коновальчук обирає більш гнучку «схему відповідності» структури дисертації її завданням, за якої, шляхом вправного застосування логічних операцій («згорнення – розгорнення», «ущільнення – конкретизація» тощо), автор в одному випадку трансформує зміст дисертації в завдання, а в іншому – експлікує через підрозділи найбільш суттєві феномени, що, на його переконання, потребують ретельного вивчення, хоча це й не задекларовано в завданнях (зокрема, йдеться про підрозділ 2.3 – «Сутність та властивості інноваційної педагогічної системи»).

Упродовж подальшого аналізу наукового апарату відзначимо ґрунтовність положень, що складають методологічну й теоретичну основи дослідження, логіка відбору яких також інструментована поставленими завданнями. Заслуговує на увагу той факт, що все розмаїття представлених методологічних підходів автор дійсно ретельно опрацьовує – від підрозділа до підрозділа, майстерно використовуючи його як якісний дослідницький інструмент.

Тому можемо цілком погодитися з дисертантом у плані подання концепції дослідження, з його авторською рефлексією стосовно змісту методологічного, теоретичного й технологічного концептів. З огляду на це, методи дослідження

вдало конкретизують і деталізують наміри дослідника, задекларовані ним ще на стадії концептуалізації базових ідей дослідження.

Стосовно наукової новизни й теоретичної значущості дисертації вважаємо, що наведені положення адекватно віддзеркалюють дійсно здобуті результати. Як і належить, зміст і логіка їх подання скеровані сукупністю поставлених завдань, але, зрозуміло, тепер вже у вимірі реальних досягнень.

У визначенні практичного значення дослідження автор виходить дійсно з потреб практиків-освітян, педагогів загальноосвітніх закладів, що працюють в інноваційному режимі, керівників освітніх установ та слухачів інститутів післядипломної освіти, що підвищують свій кваліфікаційний рівень в межах інноваційно-педагогічної самоосвіти, й таким чином, здебільшого увагу акцентовано на відображенні практичної придатності й адаптованості до безпосереднього застосування результатів докторського дослідження. Відомості про апробацію результатів останнього, що подані І. Коновальчуком в авторефераті та дисертації, надають уявлення про широку й водночас ґрунтовну діяльність автора в напрямку оприлюднення власних дослідницьких здобутків для наукового співтовариства, на користь чого також свідчить перелік публікацій кількістю 58.

Якщо йти шляхом не просто змістовного аналізу основної частини дисертації, а розглядати зміст як інструмент ціледосягнення, в тому числі – й через призму найбільш суттєвих здобутків дослідника, то слід зазначити, що в першому розділі проаналізовано стан розробленості проблеми реалізації інновацій у педагогічній теорії і практиці загальної середньої освіти; визначено методологічні підходи до дослідження інноваційних освітніх процесів; з'ясовано закономірності й умови функціонування інноваційних освітніх процесів із залученням відповідних теоретичних моделей.

Цікавим, на мій погляд, є висновок, що знайдені проблемні локуси дослідження інноваційних освітніх процесів можуть бути вирішені у синергетичній площині, оскільки саме синергетичний підхід уможливорює

розкриття внутрішніх механізмів самоорганізації й саморозвитку інноваційних педагогічних систем.

В межах другого розділу, присвяченого теоретичним основам інноваційних процесів у загальноосвітніх навчальних закладах, безперечно, головним здобутком слід вважати розроблену терміносистему, яку автор доречно супроводжує графічним описом. Також важливим результатом є визначення сутності готовності навчального закладу до реалізації інновацій.

Третій розділ, що присвячений технологічним засадам реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах, слугує, на мій погляд, квінтесенцією створеної автором концепції дослідження. Привертає увагу те, що в межах розробки концептуально-змістової моделі реалізації інновацій (яка, вочевидь, є базовою стосовно інших авторських моделей, що природним чином можуть вироблятися впродовж дослідження), І. Коновальчук звертається не лише до аналітичної (описової) моделі, а ще додає й графічну, що значною мірою конкретизує, унаочнює, структурує модельований об'єкт і, загалом, спрацьовує на системне технологізоване сприйняття процесу, що досліджується.

Цікавим дослідницьким рішенням, на наш погляд, є те, що в базову (концептуально-змістову) модель реалізації інновацій у ЗНЗ, автором убудовано ще три, підпорядковані базовій, процесуальні моделі, які адекватно подаються як технологія експертизи, технологія проектування й технологія моніторингу реалізації інновацій.

У четвертому розділі, предметом якого обрано суб'єкта інноваційної діяльності, автором ретельно проаналізовано інноваційну діяльність у індивідуально-психологічному вимірі. Як головні здобутки постають сутнісна характеристика інноваційної компетентності педагогів ЗНЗ та модель системи розвитку вищезначеної інтегративної якості педагога особистості й професіонала.

Систему розвитку інноваційної компетентності педагога презентовано у знайомий спосіб – через аналітичну та графічну інтерпретацію, доречність поєднання яких автор довів упродовж дослідження.

П'ятий розділ присвячено розкриттю експериментальних умов, у яких відбулося впровадження базової теоретичної моделі реалізації інновацій у ЗНЗ та моделей, що стосуються різних фаз цього процесу, а саме – технологій експертизи, проектування, моніторингу. На підставі доцільної сукупності заходів експериментального впровадження теоретичних моделей, автор здобув підтвердження вихідної гіпотези педагогічного експерименту, якою припускалася обумовленість системності, результативності, й ефективності реалізації інновацій у ЗНЗ наступними чинниками: 1) цілісністю концептуальної основи й технології практичного використання інновацій; 2) готовністю навчального закладу до інноваційних змін; 3) рівнем інноваційної компетентності педагогів.

Слід відзначити, що досліднику дійсно вдалося переконливо відтворити процедуру експериментальної перевірки концептуальної моделі та технологій реалізації інновації у ЗНЗ, що стало можливим не лише за рахунок створення високоякісної науково-теоретичної бази експерименту, ґрунтовної методичної підготовки контингенту педагогів, а ще й завдяки високій методологічній культурі дослідника-експериментатора, що вправно регулює співрозмірність, поєднуваність, доречність використання широкого діапазону методів – від наукової рефлексії, проектування й моделювання – до статистичних (причому, на мій погляд як дослідника, автор не просто маніпулює будь-яким методом, а щоразу нібито «занурюється» в царину того чи іншого методу, максимально використовуючи гностичні можливості останнього).

Завершуючи аналітичні спостереження за викладом змісту дисертації, зазначу, що поточні й підсумкові висновки за перебігом дослідження засвідчують правомірність обраної стратегії й високий ступінь ціледосягнення.

Утім, поряд із численними достоїнствами, вважаю за можливе висловити деякі міркування щодо неоднозначних (імовірно – дискусивних) моментів вищеозначеного дисертаційного дослідження, зокрема:

1. Уведення автором у понятійне поле, а надалі – й активна експлуатація в процесі дослідження терміну «системний синергізм» закономірно обумовлює

необхідність аргументованого пояснення підстав щодо звернення до такого терміну. Особливий інтерес у дослідницькому сенсі становить логічна операція (механізм) виокремлення поняття «системний синергізм» з низки понять, що є семантично близькими.

2. Потребує з'ясування, якою мірою структурованим, завдяки зусиллям автора, виявляється таке особистісне новоутворення, як інноваційна компетентність педагога? Оскільки у переліку, що ми зустрічаємо на с. 21 автореферату, сс. 301-302 дисертації, інноваційна компетентність постає як довільний набір якостей.

3. З огляду на завдання дослідження №4 та 4-ий висновок, що перебувають у зв'язку «цілеполягання – цілездійснення», виникає питання: «інноваційність ЗНЗ», та «готовність ЗНЗ до реалізації інновацій», – це тотожні поняття (адже завданням дослідження передбачено визначити сутнісні ознаки готовності навчального закладу до реалізації інновацій, тоді як 4-ий висновок засвідчує факт виділення сутнісних характеристик інноваційності ЗНЗ).

4. Вимагає уточнення логіка розвитку інноваційної компетентності педагога як нової інтегративної якості особистості, а саме – доречним є питання, на якому рівні системи розвитку інноваційної компетентності відбувається формування конкретних компетентностей (соціальної, мотиваційно-ціннісної, теоретико-методологічної, технологічної, інформаційно-комунікативної, рефлексивно-регулятивної)?

5. У залежності від контексту розгляду в дослідженні науково-методичний супровід ІД постає: як процес; як технологія; як система; як форма або метод тощо. Отже, доречним є питання щодо з'ясування характеру зв'язку між науково-методичним супроводом інноваційної діяльності та технологією реалізації інновацій у ЗНЗ?

Проте, висловленні міркування не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації І. Коновальчука, яка містить усі ознаки якісного наукового дослідження.

Дисертація Коновальчука Івана Івановича "Теоретичні та технологічні засади реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах" заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 "Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, щодо докторських дисертацій та іншим інструктивним вимогам МОН України, а її автор заслуговує присудження йому наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент
доктор педагогічних наук,
професор кафедри дошкільної та початкової освіти
ДЗ "Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка"

В. В. Докучаєва